

QORAQALPOG‘ISTON RESPUBLIKASI SHAROITIDA QORAMOLLARDA PARAMFISTOMATOZ KASALLIGIGA QARSHI AYRIM ANTIGELMINTIKLARNI QO‘LLASH VA UNING NATIJALARI

Bazarbayeva A.A.

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali

Annotatsiya. Maqolada qoramollarda paramfistomatoz kasalligiga qarshi ayrim antigelmintik dori preparatlarini sinovdan o‘tkazish va uning natijalari bayon qilingan.

Аннотация. В статье описаны испытания некоторых антгельминтных препаратов против парамфистоматоза у крупного рогатого скота и его результаты.

Summary. The article describes the testing of some antigelminthic drug preparations against paramfistomatosis in cattle and its results.

Kalit so‘zlar. Paramfistomatoz, Paramhistomum, Liorchis, Gastrothylax, Calicophoron, Liorchis Scotial, Paramhistomum ichikawai, Calicophoron calicophorum, C.erschawi, Gastrothylax crumenifer.

Kirish. Pramfistomatoz bu – kavshovchi hayvonlarning o‘tkir va surunkali oqimlarda kechuvchi trematodoz kasalligi bo‘lib, uni *paramfistomatata* kenja turkumiga kiruvchi qo‘zg‘atuvchisi hayvonlarning katta qornida, qisman to‘r qornida va 12 – barmoqli ichagida parazitlik qilishi tufayli qo‘zg‘atilib, kasallik holsizlanish, hazm organ faoliyatining izdan chiqishi, tananing turli qismlarida shishlarni hosil bo‘lishi bilan xarakterlanadi.

Kasallikning o‘tkir kechishida 50-100% buzoqlar nobud bo‘ladi, surunkali shaklida hayvonlarning mahsuldorligi kamayadi, ba‘zan o‘lim kuzatiladi.

Paramfistomatozlardan qoramollarda va qo‘ylarda *Paramphistomum*, *Calicophoron*, *Gastrothylax* va *Liorchis* avlodlariga mansub bir necha tur trematoda parazitlik qiladilar.

Ular ichida O‘zbekiston sharoitida eng keng tarqalganlari: *Liorchis scotiae*, *Paramphistomum ichikawai*, *Calicophoron calicophorum*, *C.erschowi* va *Gastrothylax crumenifer*.

Hayvonlarning zararlanish manbalari bo‘lib, botqoqli, namli yaylovlar va invaziya bo‘yicha nosog‘lom (zararlangan mollyuskalar mavjud bo‘lgan) suv havzalari hisoblanadi. Invaziyani tarqatish manbalari – kasal hayvonlar va paramfistomatlar lichinkalari bilan zararlangan mollyuskalar. Invaziya manbai bo‘lib, yovvoyi kavsh qaytaruvchilar ham bo‘lishi mumkin. Zararlangan mollyuskalar qishlab chiqadi va invaziyaning manbai bo‘lib qoladi. Adoleskariylar chidamsiz, biotoplar quriganda tez nobud bo‘ladi. Odatda paramfistomatozning o‘tkir shakli buzoqlar yaylovga haydagandan 1-2 oydan keyin kuzatiladi. Parazitning voyaga etgan shakllari hayvonlar organizmida bir necha yil yashab, ularni katta va to‘r qorinlarda yilning hamma fasllarida topish mumkin. Paramfistomatoz o‘tkir va surunkali shaklda kechadi. O‘tkir paramfistomatoz 1,5-2

yoshdagi buzoqlarda kuzatiladi va trematodalarning ichak va shirdonning shilliq paradalarida migratsiya qilish davriga to‘g‘ri keladi. Hayvonlarda ishtaha yo‘qoladi, holsizlanadi, uzoq vaqt yotadi, ko‘zga ko‘rinadigan shilliq paradalari qonsizlanadi. Ich ketish ich qotishi bilan almashib turadi. Surunkali paramfistomatozni voyaga etgan gelmintlar chaqirib, trematodalarning oshqozon oldi bo‘limlarida parazitlik qilishidan kelib chiqadi. Kasallikning bu shaklida oshqozon oldi bo‘limlari atoniyasi kuzatiladi, hayvonlar keskin ozg‘inlanadi, ko‘pincha yotadi, qoramollarning sut mahsuloti kamayadi.

Tekshirish uslublari. Ilmiy tadqiqot ishlari Qoraqalpog‘iston Respublikasi Ellikqala tumanidagi “Amir oq chashma” fermer xo‘jaligi va Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filialining “Veterinariya meditsinasi va farmokologiyasi” kafedrasida qoshidagi o‘quv laboratoriyasida olib borildi.

Qoramollarning paramfistomatoz kasalligi gelmintoz kasallik bo‘lib, ularning ovqat hazm qilish organlarida, oshqozon oldi bo‘limlarida (katta qornida, ba‘zan to‘r qornida) parazitlik qiladi. Kasallikga qarshi kurashish uchun o‘z vaqtida gelmintsizlantirish ishlarini olib borish va kasallikga qarshi yangi antgelmintiklarni izlab topish va ularni qo‘llash usullarini takomillashtirish bu kasallikga qarshi kompleks tadbirlarni ishlab chiqarishda asosiy o‘rin tutadi. Bajarilgan tadbirlar foydali bo‘lishi uchun antgelmintiklar yuqori samara berishi va ular organizm uchun zararsiz, ekologik toza bo‘lishi kerak. Yuqoridagilarga asoslangan holda bizlar ayrim dorilarni ishlab chiqarish sharoitida paramfistomatoz kasalligi bilan zararlangan qoramollarda sinovdan o‘tkazdik. Bizlar olib borgan ilmiy tadqiqot ishlari Qoraqalpog‘iston Respublikasi Ellikqala tumanidagi “Amir oq chashma” fermer xo‘jaligi va aholining shaxsiy qoramollarida olib borildi.

Tekshirish natijalari. Fermer xo‘jaligida qoramollarning paramfistomatoz kasalligining qo‘zg‘atuvchilari bilan zararlanish darajasini aniqlash maqsadida, shirkat xo‘jaligidagi va aholi shaxsiy qoramollaridan 40 boshdan ajratilib, Rolenol va Klozatrem dori preparati bilan gelmintsizlantirildi. Qoramollardan chiqqan tezak yig‘ib olinib, ketma-ket yuvish usulida tekshirildi. Tadqiqot natijalari birinchi jadvalda keltirilgan.

Birinchi jadvaldan ko‘rinib turibdiki, “Amir oq chashma” fermer xo‘jaligida 40 bosh qoramollar gelmintsizlantirilganda 8 boshida paramfistomatoz kasalligi qo‘zg‘atuvchilari topilib, kasallik bilan zararlanish darajasi 20 % ni tashkil qildi. Aholi qoramollarining 40 boshi tekshirilganda 6 boshida paramfistomatoz kasalligini qo‘zg‘atuvchilari va tuxumlari topilib, paramfistomatozning zararlanish darajasi 15 % ni tashkil etdi.

1-jadval

Xo‘jalikdagi qoramollarning paramfistomatoz kasalligi bilan zararlanish darajasi

Guruhlar	Hayvon bosh soni	Ketma-ket yuvish usulida tekshirilganda	
		Paramfistomatoz	%
1-guruh	40	8	20
2-guruh	40	6	15

Antelmintik dorilarning paramfistomatoz kasalligi qo'zg'atuvchilariga ta'siri ikkinchi jadvalda keltirilgan.

2-jadval

Qoramollarning paramfistomatoz kasalligida qo'llanilgan antelmintiklarning samaradorligi

Guruhlar	Hayvon bosh soni	Antelmintik nomi	Qo'llanilishi	Antelmintikning gelmintlarga ta'siri (%)
1-guruh	40	Rolenol (0,5 ml/ 10 kg)	Teri ostiga	90 %
2-guruh	40	Klozatrem (5 mg/1 kg)	Teri ostiga	70 %

Ikkinchi jadvaldan ko'rinib turibdiki, Rolenol dori preparati har bir qoramol tirik vaznining 10 kg ga 0,5 ml miqdorda qo'llanilganda antelmintikning gelmintlarga ta'siri 90 % ni tashkil etdi. Klozatrem dori preparati har bir qoramol tirik vaznining 1 kg ga 5 mg miqdorda teri ostiga qilinganda antelmintikning gelmintlarga ta'siri 70 % ni tashkil etdi.

Xulosalar: Ilmiy tekshiruv natijalarimiz shuni ko'rsatdiki, fermer xo'jaligida va aholining shaxsiy qoramollarida paramfistomatoz kasalligi uchrab turishi va ularga qarshi o'z vaqtida antelmintik dorilarini berish yaxshi samara berishi aniqlandi.

Yuqoridagi tajribalar shuni ko'rsatdiki, Rolenol 0,5 ml/10 kg miqdorda qo'llanilganda antelmintikning gelmintlarga ta'siri 90 % ni, Klozatrem 5 mg/1 kg tana og'irligiga teri ostiga qilinganda antelmintikning gelmintlarga ta'siri 73 % ni tashkil etishi aniqlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Daminov A.S. Samarqand viloyati biogitsenozlarida paramfistomatidozlarning mavsumiy dinamikasi. // Jurnal Zooveterinariya-Toshkent, 2015. B 21-22 №6.

2. Salimov B.S., Daminov A.S., Uroqov K.X. Qishloq xo'jalik hayvonlari va parrandalar trematodozlari. // Monografiya. Samarqand 2016. 219 b.

3. АЗИМОВ Д.А., Дадаев С., Акрамов Ф.Д., К.А. Гельминты жвачных животных Узбекистана Т.: ФАН, 2015. -222 с.

4. Qaypanov M.T. Qoraqalpog'iston Respublikasida qoramollar gelmintozlarining mavsumiy dinamikasi. // "Fan yutuqlari va qishloq xo'jaligini rivojlantirish istiqbollari" ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Samarqand, 2005. 134-135 b.

5. Salimov B.S., Erimov S., Tayloqova M. Qo'ylar paramfistomatozlari to'g'risida mulohazalar. // Jurnal Zooveterinariya. Toshkent, 2015. №11. B.014-16

PARAMFISTOMATOZLARNING TARQALISHI

Bazarbayeva A.A.

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali